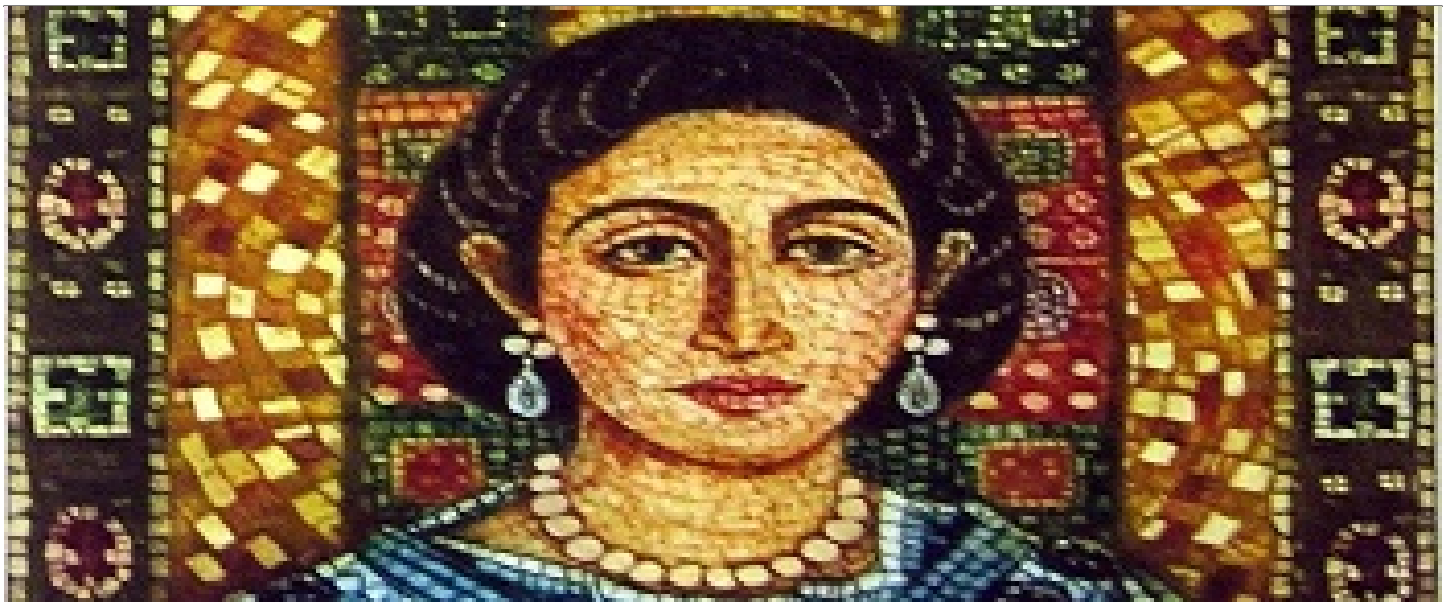

Gal·la Placídia, la reina visigoda que volia convertir Barcelona en una segona Roma

Autor: Marc Pons
Data de publicació: 04-12-2018

Article d'En Marc Pons a «Elnacional.cat» el 2 de desembre del 2018. Gala Placídia i el rei visigot Ataülf van voler crear un regne a la Narbonense i Tarraconense federat amb Roma.

Barcelona, 14 d'agost de 415. Ataülf, rei dels visigots i espòs de Gal·la Placídia, era assassinat a les cavallerisses del palau. Aquell magnicidi infligia un duríssim cop a les polítiques d'entesa i cooperació entre el regne visigot i l'Imperi romà que Ataülf havia desplegat el seu darrer any de govern. Polítiques que, impulsades des de l'ombra per Gal·la Placídia, ambicionaven la pau i la consolidació d'un estat visigot independent en el territori de les províncies Narbonense i Tarraconense. Per què els visigots es van establir sobre la costa dels actuals Llenguadoc i Catalunya ha estat, durant segles, un misteri. Però la investigació historiogràfica dels últims cinquanta anys no tan sols ho revela, sinó que destrueix, definitivament, els falsos mites relacionats amb els pobles germànics en general i amb els visigots en particular.

Si una cosa ha quedat clara és que els visigots no van ser mai ni els arquitectes ni els constructors de la unitat d'Espanya. El professor Philip Banks, de la Universitat de Nottingham i de la de Barcelona, i una de les màximes autoritats acadèmiques del continent en l'estudi d'aquest període, afirma que el pretès estat visigot hispànic —el que es constituiria uns anys després de la mort d'Ataülf— no va ser mai una unitat social ni religiosa, ni tan sols geogràfica. La terrible llista dels trenta-tres reis gots, presentats com els pares de la pàtria espanyola, és senzillament una fal·làcia, una instrumentalització de la història amb una finalitat clarament adoctrinadora. I el territori que van governar no va ser mai tampoc una unitat política consolidada, sinó més aviat un difícil equilibri entre el centre peninsular i l'arc mediterrani.

Gal·la Placídia i els dos fills del seu segon matrimoni / Museu Cristià de Brescia

Aquesta idea és molt important perquè explica tant l'origen com el final d'aquell estat visigòtic. I explica també la relació entre Gal·la Placídia i Barcelona. L'esposa d'Ataülf, nascuda cap a l'any 385 a Constantinoble, llavors la capital de l'Imperi romà d'Orient, en el decurs dels seus seixanta-cinc anys de vida seria tot el que en aquella època podia ser una dona de bona posició, dotada d'una intel·ligència política extraordinària: filla i mare d'emperadors romans i esposa d'un rei visigot. Gal·la Placídia va ser segrestada pels visigots en el saqueig de Roma (410), quan ja era adulta i, sobretot, quan ja havia donat mostres de la seva capacitat. Durant quatre anys va ser una captiva de luxe de la cort visigòtica, que es movia permanentment per la península itàlica intentant el salt cap a les províncies romanes del nord d'Àfrica, el graner de Roma.

El fracàs d'aquella operació va precipitar els esdeveniments. El rei Ataülf, obligat per les circumstàncies, va canviar radicalment el seu posicionament. Era l'any 414 i els visigots iniciaven maniobres diplomàtiques d'aproximació a Roma que, de forma immediata, es traduirien en dos fets fonamentals: la ubicació del poble visigot en el territori de les províncies Narbonense i Tarraconense, i el matrimoni del rei visigot i la filla de l'emperador romà. Pau Orosi, nascut el mateix any que Gal·la Placídia i un dels grans historiadors del seu temps, va deixar escrit que aquest pacte satisfeia en part les expectatives inicials d'Ataülf: convertir l'Imperi romà d'Occident en l'imperi visigot. Només en part, atès que la Narbonense i la Tarraconense, tot i que eren províncies relativament riques, no eren més que una petita part de l'Imperi.

Mapa de l'Imperi romà abans de la divisió / Enciclopèdia

En canvi, la segona part del pacte, el matrimoni entre Ataülf i Gal·la Placídia, tenia una projecció que anava molt més enllà del domini sobre dues de les províncies de l'Imperi. Teodosi, pare de Gal·la Placídia i emperador romà d'Orient —el de Constantinoble—, havia nomenat el seu fill Honori, germanastre de Gal·la Placídia, emperador romà d'Occident, amb seu compartida entre Roma i Ravenna. Ataülf, en el moment que tingués un fill amb Gal·la Placídia, no tan sols es convertiria en gendre de Teodosi i en pare dels seus néts, sinó també en cunyat d'Honori i en pare dels seus nebots. Aquesta xarxa de parentiu tenia molta importància en aquell moment, perquè la successió no sempre seguia la línia pare-fill. Els néts i els nebots hi tenien molt a dir, sobretot si tenien més suports polítics que els fills, inicialment destinats a succeir l'emperador.

Des d'un bon principi es va especular que Gal·la Placídia havia estat pressionada per casar-se amb Ataülf. En aquell context social i cultural i, sobretot, en aquell escenari polític no hauria de semblar estrany. Però, en canvi, els fets immediatament posteriors a les noces ho desmenteixen del tot. Si Gal·la Placídia no va ser l'arquitecte d'aquell pacte, en va ser una part fonamental. Romana i romanista, però sobretot realista, pragmàtica i intel·ligent, va construir una sòlida ideologia a la cort visigòtica que apostava clarament per l'entesa amb l'Imperi romà d'Occident. Tant és així que Pau Orosi, altre cop, revela que bona part de les elits visigòtiques acabarien reconeixent la impossibilitat de crear un estat propi si no era a través d'una aliança política i militar amb Roma que, forçosament, passava per pactar i col·laborar amb les oligarquies romanes de la Narbonense i la Tarraconense.

Mapa de la divisió de l'Imperi / Wikimedia

Aquesta idea també és molt important perquè reforça la tesi que diu que l'Imperi romà d'Occident més que desaparèixer es va desintegrar: les províncies es van transformar en regnes independents governats, si més no militarment, per les monarquies gòtiques. Aquesta seria la conseqüència final, a l'acabament de la centúria del 400; en canvi, els fets revelen que no era del tot la idea de Gal·la Placídia. Els visigots eren la tribu gòtica més romanitzada i l'esposa d'Ataülf pretenia crear i consolidar un regne independent vinculat a l'Imperi a través d'un pacte de federació, que atorgava a romans i visigots un paper protagonista. Una treballada comunió d'interessos que, automàticament, deixava la resta de pobles gòtics literalment fora de joc. El discurs polític d'Ataülf, que proclamaria la impossibilitat de crear un estat visigot fora d'aquest pacte, és prou revelador.

Entre finals del 414 i principis del 415 la cort visigoda va abandonar Narbona —on s'havien casat Ataülf i Gal·la Placídia— i es va establir a Barcelona. Aquest detall és molt important perquè revela la prosperitat i la importància que, a les acaballes de l'Imperi, estava adquirint Barcelona. Però, sobretot, explica que l'elecció d'Ataülf i de Gal·la Placídia tenia un component polític i diplomàtic important. La crisi urbana general —la crisi del sistema romà, en definitiva— havia provocat que les classes populars abandonessin les grans ciutats. Tàrraco estava plenament immersa en un procés de gentrificació, que la convertiria en la ciutat de referència de les classes oligàrquiques romanes de la Tarraconense. Un motiu de pes per actuar amb tacte. Ataülf i Gal·la Placídia es decidirien per Barcelona per diversos motius.

Reproducció idealitzada de Bàrcino / Serveis d'Arquelogia
de l'Ajuntament de Barcelona

En aquest punt és on s'explica, definitivament, el perquè de la relació entre Ataülf i Gal·la Placídia amb Barcelona. El professor Banks afirma que, en aquell context social i polític d'inestabilitat i inseguretat generalitzades, les oligarquies del territori se sentien especialment amenaçades per les contínues maniobres conspiratives internes. La Narbonense i la Tarraconense havien estat fortament castigades per aquest fenomen, que moltes vegades havia assolit la categoria de guerra civil. Serà, precisament, l'esclat d'una d'aquestes conspiracions, sorgida a la Tarraconense i que amenaçava directament l'emperador Honori —el germanastre de Gal·la Placídia— el que decidirà l'emplaçament dels visigots. I serà la necessitat de crear un nou centre de poder, allunyat de la cultura i de la tradició conspirativa de Tàrraco, el que decidirà l'establiment de la cort a Barcelona.

Maqueta de Tàrraco / Ajuntament de Tarragona

HISTÒRIA
Marc Pons
Tarragona. Diumenge, 2 de desembre de 2018
6 minuts
https://www.elnacional.cat/ca/cultura/galla-placidia-reina-visigoda-volia-convertir-barcelona-segona-roma_330450_102.html